

maljskog muzeja u Sarajevu i Bosansko-hercegovačkog instituta za proučavanje Balkana, ali je taj posao prekinuo poradi bolesti. Ova Bašagića biblioteka, u kojoj ima upravo dragocjenih djela, danas je vlasništvo sveučilišta u Bratislavi. Kad se kod nas nije našao kupac, prodao ju je pokojnik čehoslovačkoj vladi, kad je bio u najtežem materijalnom stanju i kad je mislio da bolesti ima lijek.

Prateći rad evropskih orijentalista bio je Bašagić odlučio osnovati društvo za izdavanje tekstova i — po mogućnosti — prevoda djela svojih užih zemljaka. Bio je sastavio i pravila za ovo društvo, ali ga u tome ometaše teška ratna vremena i poratne prilike. Na ova plemenita zamisao nije ipak ostala bez ikakva rezultata. God. 1919. izišao je u Glasniku zemaljskog muzeja u Sarajevu (str. 165—179) prevod djela »Nizam ul alem« (Temelji mudrosti o uredbi svijeta), što ga je 1595. napisao Hasan Kafi iz Prusca i predao sultanu Mehmedu III. Iz ovog opsegom malog i sadržajem velikog djela vide se početci propadanja osmanlijskog carstva. Prevedeno je na njemački i francuski.

God. 1915. prikupio je ogroman materijal za rječnik turcizama, arabizama i parsizama u hrvatskom jeziku, koji bi valjalo srediti i izdati.

Posljednje mu je djelo »Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini« izdala Matrica Hrvatska 1931. To je u neku ruku nadopuna »Kratkoj uputi« i »Bošnjacima i Hercegovcima u islamskoj književnosti«.

Bašagić je stekao lijepih zasluga za poznavanje naše političke i kulturne povijesti, i to mu niko ne može poreći. Poznavanje orijentalnih jezika omogućilo mu je, da je mnoga pitanja osvijetlio s posve drugih gledišta i u tome je naročita vrijednost njegovih djela. Dosta je toga, što je zbog ogromnog materijala samo dotaknuo ili samo nabacio, a na nasljednicima je, da to potpuno osvijetle. Uvjeren sam da se za nauku nije mogla desiti Bašagiću u životu, osim teške bolesti, veća nesreća, no je njegovo stupanje među aktivne političare. Da je pokojnik mjesto toga zasio na stolicu sveučilišnog profesora, bio bi njegov naučni rad mnogo obilniji, a uz to bi bio odgojio makar jednog čovjeka, koji bi mogao popuniti prazninu, što je nastala njegovom smrću.

Povodom Bašagićeve smrti donijeli su mnogi naši listovi i časopisi uobičajene članke, kakvi se pišu ovakvom zgodom. »Novi Belar« posvetio je tom zgodom tri broja (19—21) Bašagiću. Tu je ocrtan i kao pjesnik

Hamdija Kreševljaković

IV. MEĐUNARODNI KONGRES BIZANTOLOŠKIH STUDIJA U SOFIJI

Na zaključnoj plenarnoj sjednici III. bizantološkog kongresa g. 1930. u Ateni, za velikim odobravanjem primljen je predlog bugarskih učesnika, da se idući kongres priredi u Sofiji g. 1933. Opšte prilike su skrivile, da je kongres održan tek godinu dana kasnije a s obzirom na kongres slavista u Varšavi, priređen je u mesecu septembru. Bizantološki kongres bio je odlično posećen sa strane evropskih i američkih delegata, predavača i članova. Treba unapred istaći, da je kongres vanredno uspeo zahvaljujući odličnoj organizaciji sa strane priređivača. Besprikorno funkcionisanje čitavog kongresnog aparata, ljubazna gostoprimnost Bugara i njihova obazrivost prema pojedincima svakome članu kongresa ostala je zacementirano u najljepšoj uspomeni.

Teški zadatak organiziranja kongresa bio je u rukama odbora, čiji predsjednik je bio g. prof. V. N. Zlatarski a tajnik i ujedno duša svega organizatorskog rada g. prof. B. Filov. Za vreme trajanja samoga kongresa bila je u zgradi Univerziteta smeštena kongresna kancelarija pod vodstvom mladoga i delikatnom poslu savršeno dorasloga dr. Peteva. Tako je u pogledu tehničkoga funkcionisanja pokazao sofijski kongres vrlo lep napredak.

Od evropskih država putem delegata bile su zastupljene ove države Nemačka, Austrija, Belgija, Bugarska, Danska, Španija, Francuska, Velika Britanija, Grčka, Nizozemska, Mađarska, Italija, Poljska, Rumunjska, Čehoslovačka, Jugoslavija i Turska, a sem toga bile su zastupljene Sjedinjene države (Severne) Amerike i Američka škola klasičkih studija u Ateni. Najveći broj delegata i članova su poslale susedne države Jugoslavija, Rumunija i Grčka, u kojima su se bizantinske studije u posleratnim godinama vanredno razvile. Kao za ove države karakteristično je za sve ostale, da su izostali najstariji reprezentanti struke. Tako na pr. zbog bolesti nisu došli ni Ch. Diehl, ni G. Sotiriu; nije prisustvovao ni J. Strzygowski, koji je bio najavljen. Najstariji zastupnici su bili svakako G. Millet i A. A. Vasiljev. U jugoslovenskoj delegaciji su bili iz Beograda gg.: dr. V. R. Petković, dr. V. Čajkanović, dr. M. Budimir, St. Dimitrijević, dr. L. Mirković, G. Ostrogorski, ing. B. Nestorović, dr. V. Solovjev, dr. V. Mošin, ing. G. Bošković, Đ. Mano-Zisi; iz Zagreba: dr. F. Šišić, dr. S. Ivšić, dr. G. Novak, dr. V. Hoffiller, dr. P. Skok i dr. Majnarić; iz Ljubljane: dr. Iv. Cankar, dr. M. Slavič, dr. M. Kos, dr. V. Korošec, dr. B. Saria, dr. N.

Županić i dr. F. Stelè; iz Skoplja dr. R. M. Grujić, dr. A. Jelačić i potpisani; iz Splita dr. M. Abramić i dr. Ljubo Karaman; iz Sarajeva D. Sergejevski.

Po ovome spisku vidi se, da je jugoslovenska delegacija imala veći broj mladih članova, od kojih su osobito neki beogradski učesnici prvi puta predavali na bizantološkom kongresu. Ta je činjenica uopšte primjećena i simpatički je pozdravljena u jednom govoru austrijskog delegata dr. R. Eggera.

Od najmarkantnijih ličnosti svetske bizantologije, pored već spomenutih G. Milleta i A. A. Vasiljeva, na kongresu su učestvovali još gg. P. Perdrizet, A. Grabar, F. Dölger, J. Sauer, E. Weingard, R. Egger, H. Gregoire, P. Graindor, E. Dyggve, St. Runciman, A. Orlandos, A. Andreades, Keramopoulos, M. Laskaris, E. Darko, G. Moravcsik, S. G. Mercati, G. de Jerphanion, P. de Meester, G. Gerola, V. Molè, G. Bals, N. Banescu, J. D. Stefanec, N. Okunjev, Fr. Dvornik, A. Salač, M. Weingart, N. Toll, V. Grumel — razume se, da spisak nije potpun. Od strane priređivača kongresa, bugarskih naučenjaka, na kongresu je učestvovao veći broj bizantologa. Bili su odabrani po specijalnim strukama tako, da kongres nije bio jednostran u pogledu narodnosti niti jezika, što je bio slučaj u Atini. Bugarski predavači bez izuzetka su se služili velikim evropskim jezicima, a od slovenskih bio je oficijelni jezik ruski. Na žalost, ni ovoga puta zastupnicima Rusije nije bilo moguće učestovati u kongresu.

Jugoslovenska delegacija nije bila samo jaka po broju, nego je i njena naučna uloga bila prilično zapažena. Predmeti predavanja jugoslovenskih bizantologa mahom su uzeti iz domaćega materijala. U svim sekcijama — zbog jednostavnosti bile su svega četiri: filološka, istorijska, arheološka i sekcija »Bizant i slovenski svet« — bila je zastupljena Jugoslavija. Iz naše domaće historije umetnosti i arheologije bila su najinteresantnija predavanja dr. V. R. Petkovića, prof. Univ. o freskama Geneze u Dečanima sa jačim upozorenjem na udeo zapadne umetnosti pri stvaranju srpskih srednjovekovnih fresaka; predavanje Đ. Boškovića o analogijama bugarske i srpske srednjovekovne arhitekture (crkve sa zvonarom ili kulom na zapadu) i L. Mirkovića o italo-bizantinskoj porodici živopisaca s imenom Rico (Rizzo). I predavanje g. L. Mirkovića, i referat dr. M. Abramića o plastičkim spomenicima iz Dalmacije donose potpuno nepoznat i veoma važan materijal. Iz Stobija su referisali Đ. Mano-Zisi o mozaicima, otkrivenim u poslednjim godinama, a B. Nestorović je tumačio svoju arhitektonsku rekonstrukciju stobske palate, bez obzira na faktore istorijskog razvitka. St. Dimitrijević na ruskom jeziku je govorio o tonsuri u istočnoj crkvi; sa negacijom njene egzistencije teško se je

složiti. Sa starijim arheološkim materijalom upoznao je Kongres dr. V. Čajkanović, govoreći o dataciji naselja u Trebeništu, sa ranohrišćanskim pak potpisani referišući o iskopavanju bazilike i njenog prezbiterija u Suvodolu.

Direktno jugoslavenski materijal obrađen je u dva strana referata: R. Egger govorio je o poreklu i arhitektonskom tipu mauzoleja u Marusincu kod Solina, a E. Dyggve je u jako zapaženom referatu izložio dalji razvitak toga tipa, u vezi sa ruskom i starohrvatskom arhitekturom. I predavanje univ. prof. N. L. Okunjeva o izražavanjima osećanja u bizantinskom slikarstvu upotrebljavalo je skoro isključivo naš materijal (Nerezi).

U filološkoj sekciji govorili su: dr. A. Jelačić o predratnim bizantinskim studijama, na sanktpeterburškom univerzitetu, i univ. prof. P. Skok o značenju toponomastičkih spiskova Prokopijevih za latinizaciju Balkana. U istorijskoj sekciji predavali su dr. G. Ostrogorski o krunisanju cara Simeuna i dr. A. V. Soloviev o bizantinskom i slovenskom grbu, dočim su ostali naši istoričari predavali u sekciji za Bizant i slovenski svet, i to: dr. M. Budimir o Digenisu i Kraljeviću Marku, dr. N. Županić o značenju reči Grk u Beloj Krajini, dr. M. Kos o bizantinizaciji srpskih povelja, dr. V. Mošin o pitanju grčke kancelarije srpskih kraljeva i dr. A. Soloviev o bizantinskim ostacima u jugoslovenskom običajnom pravu.

Naš zemljak univ. prof. dr. V. Moliè, delegat Poljske, govorio je o jednom veoma aktuelnom problemu današnje istorije bizantinske umetnosti, naime o pitanju renesanse u slovensko-bizantinskim zemljama.

Od bugarskih referata treba istaći radove V. Beševlijeva o bizantinskim sastavinama protobugarskih natpisa, St. Romanskoga o grčkim elementima u jezicima balkanskih i slovenskih naroda, Kr. Miateva o velikoj palati u Pliski, V. Ivanove o starim bugarskim bazilikama, A. Rašenova, N. Mavrodinova i dr.

Neka iz velikog broja ostalih referata nabrojim samo najvažnije. U pitanjima umetnosti istakli su se Ed. Weigand (o sistemu Justinijanove arhitekture), pa G. Bals, A. Orlandos, A. Grabar (umetnost ikonoklazma), G. Millet (ruske i srpske iluminacije Akatista), Ph. Schweinfurth, A. Ksingopulos i G. Gerola (Ravenske crkve); iz istorije: F. Dölger (O bugarskom i bizantinskom carstvu), P. Kukules (Pogrebni kostimi u Bizantu), F. Dvornik (Prva Fotijeva shizma), M. K. Amantos i dr.

Naučno je Kongres pored opštih tema doneo veliki broj detaljnih rešenja i vrlo mnogo novog materijala. Sve će to doprineti mnogo tačnijoj opštoj slici bizantinske kulture, a u mnogočemu poslužiti izvesnim korekturama, što se tiče mišljenja o istoriji i kulturi slovenskih naroda na Balkanu. U

zaključnoj sednici diskutovani su opšti predlozi za organizaciju stalnih edicija i naučnog rada. V. Laurent iz Carigrada predložio je nacrt za izradu bizantinske prosopografije; Jerphanion iz Rima želeo je publikaciju izbora grčkih hrišćanskih natpisa i predložio je nacrt, a N. Okunjev apelirao je na sve države, zastupljene na Kongresu, da stvore odbor, koji će se starati o iskopavanju bizantinskih starina u Carigradu. Pošto je predlog učinjen bez prethodnog sporazuma sa vladom Turske republike, koja pokazuje veliko razumevanje za arheološka istraživanja i liberalnost u postupcima, predlog je izazvao negodovanje sa te strane. Kongres je ipak izabrao predloženi odbor.

Na kraju je u zaključnoj sednici kongresa pozvao g. G. Mercati prisutne, da dođu na V. Kongres bizantinskih studija u Italiju, što je jednoglasno primljeno. Prema pozivu g. Milleta, VI Kongres će se obaviti u Siriji.

Sem napornog rada u kongresnim sekcijama članovi su imali razonodu u razgledanju sofijskih starina i muzeja. Prirеđen je izlet u Bojanu, a u nedelju posle Kongresa u Jamen, čija manastirska crkva pokazuje originalne arhitektonske oblike, a freske iz

XIV stoleća su očigledno nastale pod uticajem srpskih fresaka XIII stoleća, osobito sopečanskih. Ekskurzije su priređene u Pločiv, odakle je jedan deo članova putovao u Stanimak, a drugi deo u Trnovo, Abovo-Plisko i Varnu. Ove ekskurzije, opet savršeno organizovane, dale su lepu sliku bugarske prošlosti u istorijskom, arheološkom i umetničkom pogledu. Doživljaji su bili veoma bogati, a srdačnost prijema svuda neočekivano topla. Bugarski kolege su se svuda isticali kao najljubazniji mentori.

Sofija je kongresu pokazala i svoju savremenu kulturu: priređen je crkveni koncert u Sv. Sofiji, sa čisto istorijskim obeležjem, i drugi crkveni koncert u Sv. Aleksandru Nevskom. Savremenu bugarsku pesmu je u savršenoj formi odpevao kor »Rodine« na posebnom koncertu. Umetnički nivo ove produkcije nije bio manji od nivoa operске pretstave, koja je data u počast Kongresa. Sve ovo činilo je boravak u Bugarskoj ne samo prijatnim, nego i uvelike zanimljivim, što je na gostoljubivim priredbama često sa zahvalnošću izjavljeno od strane učesnika Kongresa.

F. Mesesnel.

BRNJAKOVIĆI

Današnja varošica Olovo u srednjoj Bosni, koja je i veća i značajnija nego što je bila u toku XIX. stoleća, i koja se sada lepo razvija kao ekonomski i saobraćajni centar manjega predela oko sastanaka Bi-oštica i Stupčanice, imala je veoma burnu prošlost. U prošlosti Olova izmenilo se je nekoliko perioda: od bogatog i čuvenog rudarskog mesta u srednjem veku postalo je pred kraj turske uprave u Bosni beznačajno selo, da ga početkom XX stoleća ožive i preporode železnica i šumska industrija.

Koliko se pouzdano zna, varošica Olovo pominje se prvi puta tek 1382 god., ma da je vrlo verovatno da je postojala i ranije. Varošica je dobila ime po rudnicima olova, kog je tada bilo dosta u neposrednoj blizini varošice. U XIII. i XIV. stoleću i varoši i njeno olovo (plumbum dulce de Olovo) bili su na osobitu glasu. Na razvitak Olova svakako da je povoljno uticalo i to, što je kroz Olovo vodio tada veoma važan put iz jadranskog primorja u Ugarsku. Stanovništvo Olova i drugih rudarskih varoši po tadašnjoj Bosni i Srbiji bilo je vrlo mešovito. Domaćeg je stanovništva bilo malo, a većinu su činili: Sasi, Dubrovčani, Kotorani, Splićani, Baranji i dr. Te su varoši imali izrazit latinski karakter, i svaka, pa i najmanja, imala je katoličku crkvu. U Bosni su pored tih crkava postali franjevački manastiri.

U početku turske uprave u Bosni, Olovo je i dalje bilo znatna i napredna varoš. Kolonija Dubrovčana postojala je i dalje i s privilegijama kao i ranije. U toku druge polovine XV. i gotovo u toku celog XVI. stoleća, kada se je još kopalo olovo u olovskim rudnicima, u Olovu i u njegovoj okolini otpočele su se vršiti etničke promene: olovsko hrišćansko stanovništvo učestvuje u preseljavanjima toga doba, pošto je već sredinom prve polovine XVI. st. bilo po prvi put izloženo gonjenju od strane Turaka. Od početka XVII stoleća prilike se u Olovu osetno menjaju. Olovo je i dalje važno mesto, i olovski katolički manastir, čuven tada sa čudotvorne Bogorodičine ikone, postaje jednim od glavnih katoličkih centara u Bosni, ali se u to vreme širi i jača muslimanski elemenat, dok katolika nije u Olovu postepeno sasvim nestalo. Progoni katolika i zlostavljanja olovskih franjevacu osobito su bili česti u ratnim godinama. Epidemije i hajduci takođe su doprineli propadanju olovskih katolika i manastira. Napuštan privremeno u toku XVII. stoleća, olovski je manastir sasvim opusteo 1704. god., uništen namernim požarom. Katolika je bilo u Olovu još za neko vreme posle toga, ali se olovska parohija (župa) ne pominje već ni u spisku bosanskih katoličkih župa od 1708. god. Katoličko stanovništvo Olova se je raselilo: